

DISSERTATIO ACADEMICA

VATICINIA JESAIÆ IN IDUMÆOS
(CAPP. XXXIV, XXXV ET LXIII, 1—6) LATINE
VERSA NOTISQUE EXPLICATA,

SISTENS,

CUJUS PARTEM TERTIAM;

CONSENSU AMPLISS. FACULT. PHILOS. IN ACAD. AB.

PUBLICÆ CENSURÆ SUBJICIUNT

Mag. CAROL. JOSEPH. ESTLANDER,

*S. Theologiæ Candidatus & Docens, ad Biblioth. Acad.
Amanuensis Extra Ordinarius.*

ET

LAURENTIUS MAGNUS CASTRÉN,

Ostrobottnienses.

In Auditorio Philosophico die XXV Nov. MDCCCXXVI.

horis a. m. consuetis.

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS.

animalia ad *maçatum*, seu locum maçatus, Bozram; quod idem J. A. DATHIUS l. cit. & E. F. C. ROSENMÜLLERUS in *Scholl. in Vat. Jesaia*, voce *coguntur*, exprimere voluerunt. Varie tamen & explicatum est & explicari potest וַיִּרְרָה . $\text{וְהָיָה$ etenim habent, ἐμπροσθεν , quibus concinnunt SYRUS & ARABS, atque inter recentiores LOWTHIUS l. cit. *starzen* habens, e *cadendi*, *ruendi*, quæ in radice וַיִּרְרָה inest, significatione; v. c. *Deuteron. XXVIII, 52. Hagg. II, 22.* Liberior explicant CHALD. *occidentur* & J. C. DOEDERLZINIUS in *Esaja latine verso*, edit. III, *occumbent*. Simplicissimum vero est וַיִּרְרָה post וַיִּרְרָה intelligere.

דָּנָה *Capream orygem*, s. *Antilopen Leucorygem*. L. esse, ostendere conati sunt S. BOCHARTUS, *Hierozoicon* T. II. pag. 335 — 366, atque E. F. C. ROSENMÜLLERUS, in notis ad laudati operis editionem, quam curavit & in *Scholl. ad Pr. XXII, 22. Hjob XXXIX*, (in *Scholl.* tamen ad hunc nostrum locum notione *bubali* vel *tauri* hic, docente ipso contextu, accipiendum esse וַיִּרְרָה concedens). Tam validis vero A. SCHULTENSIIUS in *Comment. ad Job*, p. 113, CESZENIUS in *Lex. s. h. v.* & DE WETTE, *Commentar über die Psalmen* p. 240 sq. *Bovem Bubalum*, L. significare vocabulum hocce Hæbraicum, si quoque aliquando *Dorcadum* speciem designet, probarunt argumentis, ut nullus fere ulteriori dubitationi locus sit relictus. Quorum vero quum notissima sint argumenta, eadem hic transcribere superfluum duximus. — Neque apte illius bellæ mentionem heic non facit Vates; nam ferociam Idumæorum bene exprimit animal hocce ferox indomitumque, & quum e genere bovino sit, ad immolandum quodammodo fuit idoneum.

Affixum עַם cum vocula עַם conjunctum, rectius ad כְּרוֹם , עַחְרָיִם , & אֵילִים , quam ad Bozræ aut terræ Edomiticæ incolas refertur. — Omnia animalia, tam minora, ut agni, hirci, arietes, quam majora, ut bubali, juvenci,

v. 8. Dies enim adest vindictæ Jehovæ; retributionis annus ad vindicandum Sionem.

v. 9. Convalles ejus in picem convertuntur; humus in sulphur, & regio illius in picem mutatur ardentem.

V. 10.

boves, ad altaria Jehovæ mactabuntur; qua imagine universalem omnium incolarum interitum adumbrat Vates. — Quod autem ad idem affixum vocibus ארץ & עפר adnexum adinet, ad ipsos Edomitas manifeste pertinet.

v. 8. Vindictam de Idumæis capturus est Jehova præsertim, ut videtur, ob scelestum illorum in consanguineam gentem facinus, cum a Chaldæis expugnata diriperetur Hierosolymarum urbs. Cfr. *Obad. 10 — 14.*

לרִיב רִיב צִיּוֹן, elliptica diſtio pro לרִיב רִיב צִיּוֹן, ad litigandam litem Sionis, h. e. ad causam illius ita agendam, ut pœnæ insimul adversariis infligantur. Cfr. *Jerem. L. 34, 1 Sam. XXV, 39, Ps. XLIII, 1.*

v. 9. Oratio jam ad Bozram vertitur, ut affixa feminina in נחלטה, עפרה, ארצה, aperte demonstrant. — Cum Idumæa mari mortuo, quod & ipsum bitumen gignit, cujusque e vallibus circumjectis bituminosi & sulphurei eruantur vapores, flammæ haud raro concipientes, contermina esset, imagines suas, tum ex horrendo, quod nostris adhuc oculis semet conspiciendum præbet, naturæ spectaculo, tum etiam e narratione, quæ *Genes. XIX* de exituali Sodomæ, Gomorrhæ tractusque adjacentis eversione legitur, hoc loco sumsit vates.

נחל & torrentem & vallem in cujus medio fluit torrens; significare, omnes agnoscunt Lexicographi. Præeuntibus Lxx viris, qui *ai Φαργαγγες* habent, vallis retinimus
no:

- v. 10. Interdiu noctuque non exstinguitur (*pix*), fumus perpetuo adscendit; per omne ævum devastata manet (*terra*), unquam nemo illam peragrat.
- v. 11. Eam sibi vindicant Pelecanus & Ericius, Ibisque cum

D 2

cum

notionem, utpote ad עפר & ארץ, quæ præcesserunt & mox subsequuntur, adcommodatiorem. Omnino alia est *Jes. XXX, 33* loquendi ratio, ubi כנחל נפריח בערה, instar torrentis sulphure ardentis, recte explicatur,

- v. 10. לא חכבה, non exstinguetur, sc. *pix sulphurque ardens?*

מרוור לרוור a generatione ad generationem, pariterque נצח נצחים, sæcula sæculorum, apud Hebræos, ut apud nos dictio: "alla evigheters evighet", in consuetudinem proverbii abierunt; neque sunt in Codice Hebræo hæ phrasæ semper ad vivum resevandæ, sed sæpius de tempore in longum ævum protracto, simpliciter intelligendæ.

- v. 11. ירש adposite heic adhibitum. Sæpe enim notioni *possidendi, vindicandi*, quæ huic competit verbo, subjunctus est *expellendi* significatus. Cfr. *Deuteron. IX, 1, Jerem. XLIX, 2, Proverb. XXX, 23*, qui etiam, si hoc loco in censum venerit, toti sententiæ vim addere valet.

Quod vero ad eorum, quæ sequuntur, interpretationem, pertinet, omnis difficultas in animalium heic occurrentium nominibus explicandis inest. Quo vere ex hac difficultate nosmet ipsi quodammodo extricare queamus, præsertim cum ii, qui aliquid novi & antea inauditi in difficillimis hisce rebus explanandis nos præstaturos fore, profiteamur, haudquaquam videri velimus, ex magna diversissimarum opinionum sylva, quæ nobis maxime probabiles videntur, easdem eligemus, quodemuncunque successu hoc factum sit, æquis justisque censoribus relicturni iudicium. Sed si

vel

cum Corvo sedem ibi figit, & super illam extendit
(Deus)

vel quorundam animalium, heic enumeratorum, nomina in obscuro maneant, sensus tamen totius pericopes, usque ab hoc versiculo ad finem capituli in clarissima positus est luce. Quo enim exitialem totius terræ vastationem & immitte incolarum excidium vividis coloribus depingat vates, talia ferarum, tum volucrum, tum quadrupedum genera, quæ in locis desertis horridisque montium jugis aut lutulentis paludibus maxime versari solent, e suis lustris stagnisque evocata, in devastatas terræ Edomiticæ urbes vacuosque immittit vicos, ubi silentibus nunc sonoris quondam lætisque jubilantium choris, asperi bubonum thomque ululatus transeuntium pectoribus horrorem incutiunt.

¶ Nō ad *Pelecanorum* pertinere genus admodum probabile videtur. E quinque enim, ubi hoc legitur vocabulum, locis, *Vulg.*, in hoc Jesaiæ versiculo, *Ps. CII, 7*, & *Zeph. II, 14* habet *Onocrotalum* & *Pelecanum* & *Lev. XI, 18*, ac *Deuteron. XIV, 17*, *Mergulum*, qui, ut *Pelecanus*, etiam e genere aquaticarum avium est; quemadmodum quoque *Lxx viri Lev. XI, 18*, & *Ps. CII, 7* *πελεκανος* posuerunt. Cfr. J. GRABII *Vet. Test. e versione LXX Int.* cura Jo. JAC. BREITINGERI. Constante suo *nhp* & *nhpp* utitur CHALDEUS, quæ vox, si vel de aliis usurpata sit avibus, *Onocrotalum* quoque significasse putandus est (Confr. JOH. BUXTORFII *Lex.* cit.) Quamquam vero, quodnam vocabulum in Levitico & Deuteronomio adhibuerit SYRUS an (quia priori loco quinque, & posteriori sex voces, avium nomina, quæ in Hebræo textu leguntur, exprimentes, in versione Syriaca plane desiderantur & versiculorum ordo diversus est), ambigi possit, indubium tamen est illum ceteris tribus locis

(Deus) funiculum quo vacuum & perpendiculum quo desertum faciat.

V. 12.

locis nostrum קמק suo explicasse **كَمَك**, quæ vox, si verum est, quod e DAMIRO & CAMUSO de significatione Arab. قوق, quo utitur Arabs ERPENII, testatur SAM. OEDMANNUS in *Collect. ex Hist. Nat. ad Sm. Sm. explicandam Fasc. III*, pag. 49, vim avis natantis habere videtur. Incertior atque inconstantior est quæ in Polyglott. Londinens. legitur Versio Arab. laudatis e Mose locis habens قبقق, quod in JAC. GOLII *Lex. Arab.* valet idem ac قوق, nomen avis aquatici longicollis, secundum vero eundem DAMIR. a Cel. OEDMANNO citatum cornicem significaret, refragante tamen EDM. CASTELLO, qui in *Lex. Heptagl.*; GOLII sententiæ de قوق adstipulatur, at قبقق *Cygnum* significare affirmat, quemadmodum etiam apud Chaldaeos vel Talmud. קק *Platea* est aut *Petecanus*, ut e BUXTORFFIO discere licet. — Neque ipsa radicis קמא l. קמא *evomendi* notio, aliquid roboris ad *Petecani* significationem stabiliendam non habet. Quod enim ad ipsam formam vocis קמא, quam tum Ill. MICHAËLIS, in *Suppl.*, tum Cel. OEDMANNUS, l. cit. radici קמא abjudicarunt & litteram מ pro radicali habentes, ad deperditum, cujusque significatio Orienti periit, verbum קמא retulerunt, addinet, illam verbo קמא, ejusdem cum קמא significatus, addicere non dubitamus. Nam si Illustri MICHAËLIS concedatur, nomen קמא, non autem קמת, a rad. קמא fieri posse, vix tamen negandum est, quemadmodum קלה, קרה, מנה, זרה, רלה, א, שמח, קשת, קרח, מנת, ורה, קשה, קמא derivantur, ita etiam קמת — nam pundolorum diversitatem non multum curamus — originem suam קמא debuisse; קמא vero, quamquam e lingua exiit; quon-

quondam tamen usu viguisse, & significationis similitudine cum קמא conjunctissimum fuisse, adfinis radicum שמח & שח ratio satis probat; quare etiam JOH. SIMONIS, in *Lex. Hebr. & Chald.*, duas vocis nostræ admittit formas, alteram קמח, quam status regim. קמח, *Ps. CII, 7*, requirit, alteram קמח *Lev. XI, 18, l. קמח*, ut h. l. Neque multum pro radicali litteræ ח vi defendenda id valet, quod vocabulum קמח in lingua Chaldæa קמח & קמח scribatur, quoniam illud ח, quod præsertim Syri & Chaldæi suis vocibus, vulgo in Syllaba extrema, inserere solent, haud semper, ne in iisdem & multo minus in diversis & inter se collatis dialectis, radicale esse videtur, cujus rei exempla nobis præbent Chaldæorum קמח, *pix*, pro qua voce, in hoc Jesaiæ Cap. v. 9 JONATH. TARGUM habet קמח, Hebr. קמח, Arab. قمت, & Syrorum قمت, *sudor*, Chald. קמח, unde קמח *sudavit*, Hebr. קמח cfr. GZSEN. l. l., in vocibus קמח, קמח & קמח. — Sed cum plures sint *Pelecanorum* species, & ad quam illarum Hebræorum qui קמח vocatur *Pelecanus*, referendus sit, inter viros doctos non conveniat, de hac quoque questione pauca monebimus. Pro *Pelecano*, quem recentiores quoque vocarunt *Onocrotalum*, pugnat Ill. MICHAËLIS, l. c., cum Cel. OEDMANNUS in sæpius laudato libro doctissimo, *Pelecanum Graculum* multis commendet argumentis. At in incerto jacere hæc disputatio nobis videtur. Licet enim VULG. *Onocrotalum* habeat, an tamen is eadem sit *Pelecani* species, quam hoc nomine insignierunt nostri temporis Ornithologi, vix dici potest; Quare bene certe se hæc res haberet, si genus avis hoc nomine satis firmatum esset, præsertim cum Syriaca, Chaldaica & Arabica supra citata hujus avis nomina etiam abstrusioris sint significationis & haudquaquam speciem definire valeant.

Quod

Quod etiam de τῶν ὄ explanationibus vere dici potest, qui licet Ps. CII, 7 & Lev. XI, 18 ἡνֶפֶר vertant πελεκανᾶ, quod vocabulum Græcum speciem avis incertam quoque relinquit, hoc tamen Jesaiæ loco ὄρνεα & Zeph. II, 18 χαμαιλεκῶνα interpretantur; quibus omnibus id accedit, ut Lev. XI, 17 — 18 & Deuderon. XIV, 12 — 18, ubi ἡνֶפֶר inter permultarum aliarum nomina avium legitur, ordo versicolorum & græcorum vocabulorum, textus Hebræi vocibus respondentium, etiam post ipsissimi GRABII emendationes ac supplementa, ita tamen confusus reperitur atque turbatus, ut in Deuteronomio πελεκανᾶ de ἡνֶפֶר, καταρακτην vero de ἡנֶפֶר dicatur; quare mirari convenit, Cel. OEDMANNUM scribere potuisse, *Lxx viros, omnibus, quibus ἡנֶפֶר legerunt, locis πελεκανᾶ posuisse*, addita notula, eosdem hos Auctores in suo exemplari Hebraico apud Zephaniam ἡנֶפֶר non legisse; quæ opinio, cum nulla variantium lectionum vestigia in textu, aut Hebræo, aut Alexandrino inveniantur, quibus nitatur argumentis, mihi plane est ignotum. Neque magna speciem distinguendi difficultas ex eo non oritur, quod multitudo Pelecanorum, quæ toti generi subest, tanta est, ut vigesimum excedat numerum, qua de re conferatur JOAN. LATRAMI, *Index Ornithol.* Vol. II, p. 882 sqq. qui *Pelecanum Onocrotalum*, in A. D. BRISSONII *Ornithol.* Tom. II, p. 497, 498 *Onocrotalum* appellatum, ita describit, ut is certe idem sit, qui apud Cel. OEDMANNUM, nomine iconi subiecto, *Philippinus* vocatur, & a Pelecano tum *Graculo* tum *Philippino*, rectius *Philippensi* & *Bassano* diversus est. Qua vero ratione Vates noster cum avis aquatica sit Pelecanus, illum tamen in arida Arabiæ deserta transmittere potuerit, qui scire cupiat Cel. OEDMANNI librum adeat.

ערמך *ericium* vel *erinaceum* Græc. εχινον, esse testantur; tum Arab. قنفذ, quo vocabulo versio Arabica hoc quoque utitur loco, & Syr. ܐܪܡܝܐ, tum etiam radicalis Syriacæ ܐܪܡܝܐ, *horrendi, horripilandi* in Etphe. sese *contrahendi* notiones. Nam aculeis horret animal hocce, & instante periculo sese contrahit. Vide BOCHARTI *Hieroz.* P. II. Lib. III. Cap. XXXVI. p. 454 edit. Lips.

אֵיבִי ignota nobis est avis; Nam etymon vocis in obscuro manet, & tribus illis, quibus legitur, locis, in explicando Veteres aut fluctuant, aut talibus utuntur vocibus, quarum significationes eruere nequimus. Habent quidem Lxx, *Lev. XI, 17* & hic βῆ, at *Deuderon. XIV, 16* κικκον, illorumque auctoritatem presse sequitur Vurg. Inconstans quoque est Arabs in Polyglottis, vertens duobus Mosis locis ܐܝܒܝ, hic vero apud Jesaiam ܐܝܒܝ, e quibus vocibus si prior *accipitrem*, ut adfirmat GOLIUS significet, posterior tamen (licet de illa apud eundem Auctorem inveniamus, *nomen avis magnæ, cinerei coloris, tardi incessus & volatus, bonæ carnis scil. Otis tarda*) æque ignota est, ac SYRI (in Levitico vocabulum hocce omnino inexplicatum reliquentis) tum ܐܝܒܝ, in Deuteronomio a Polyglottorum Interprete satis obscure *piscatorem piscium*, a CASTELLO autem *Larum, Gaviam, Ibin* redditum, tum hoc loco ܐܝܒܝ, qua voce etiam CHALDEUS omnibus tribus locis utitur, licet significatus ita vagus sit, ut nihil certi de eo statuere liceat. Cfr. JOH. BUXTORFFII *Lex.* cit. in voce ܐܝܒܝ. Inter omnes autem recentiorum Intt. explicationes, aut potius conjecturas, de *Ibide* interpretationem Cel. OEDMANNUS l. c. fecit probabilissimam; quare etiam in Versione illam, utpote auctoritate τῶν ὀ & VULGATI maxime firmatam, retinui-

mus;

mus, licet ne nostro quidem tempore, quænam avis sit Græcorum *ἰβίς*, inter viros doctos satis constet; nec *bu-bonis* aut *noctuæ* significatus, quos urget BOCHARTUS l. l. T. II. pag. 24 sqq., omnino negligendi videantur, quippe quoniam ad illos stabiliendos scintillulas quasdam, subobscure fatemur lucentes emittunt tum *crepusculi*, qui in $\eta\psi\eta$ regnat notio, tum apud Talmudistas vocis קפוסא, de his avibus usus, & ipse orationis contextus, qui illud volucrum genus fere postulat.

ערב *corvum* significare, facilius e consentientibus Veterum Intt. testimoniis & ex Arabico عرب , quam ex incertis etymologiis probatur. Cum vero in citt. Levitici & Deuteronomii locis ad ערב additum sit למינן plura avium cognatarum genera simul comprehendisse videtur, ut in Lexico conjicit GESENIUS.

נטה *extendit*, sc. *Deus*, cujus nomen hoc loco ut sæpius apud Hebræorum auctores omissum, $\alpha\pi\omicron\tau\epsilon\ \kappa\omicron\upsilon\omega\epsilon$ supplendum est.

קר *funiculum* pecul. *metiendo servientem* & אבן , *lapidem* (sc. filo aligatum) i. e. *perpendicularum* Hebræorum Auctores non solum in ædificiis extruendis, verum etiam in illis solo æquandis, quo illorum demolitionem ad amussim & consumatissima ratione fore conficiendam significant, ut necessaria instrumenta memorare solent; quare etiam didio קר על נטה de utraque re legitur *Zach. I, 16 & 2 Reg. XXI, 13*. Quo vero sensu hæc enunciatio hoc loco intelligenda sit, vix dubium esse potest, quum ההר & ברג addita habemus, quæ voces e Mosis de primis mundi initiis narratione desumptæ, tantam fore satis indicant Bozæ atque totius regionis Edomiticæ vastationem ut rudi atque indigestæ primigenii orbis faciei similis sit futura *Cfr. DOEDERLEINI Esaias pag. 157. — קר ההר & קר בהר*
funi-

- v. 12. Nobites ejus, nullum regnum ibi est clamant,
Omnesque ejus principes sunt sublati.

v. 13.

funiculum vacui & perpendiculum loci inanis, quorum ope
aut ad quorum normam vacuus atque inanis feret locus,
posita, esse, e vulgari sermonis Hebraici usu pendet.

- v. 12. חר, *ingenuo & libero genere natus, nobilis*, semel plene
in pl. חורים *Eccles. X, 17* ad radicem חרר referendum
esse tum Arabicæ. tum Syriacæ linguarum jubet usus,
ubi *catendi, exarescendi*, quæ in Hebraismo valet signifi-
catio, locum quoque obtinuit; quare qui de חרר *albit*,
& nominibus חרר & חור *lini candidi genus*, cogitent,
ut e *vestitu albo candidoque* derivata esset notio *nobilis*,
cum hanc acceptionem plane ignorent Arab. حار & Syr.

חר, vereor ne plus, quam hac in re decet Romano-
rum respexerint mores. — Quod vero ad ipsum sensum
prioris hemistichii יקראו חריה — — — יקראו חריה adinet, ita intricatus
recentiorum Interpretum permultis, præsertim cum omnes
veteres, tum a Vulgari textu Hebræo recedant, tum in
explicando inter se dissentiant, & varietas lectionis in XV
Codicibus manu exaratis, teste Rev. Lowthio l. c. reperia-
tur, visus est, ut ipsa verba sub mendo jacere putave-
rint, unde factum est, ut alii aliter eadem & legerint &
explicaverint. Sic v. c. Lowthius (præeunte Syro, qui
pro חריה legisse videtur חררה, & hoc vocabulo una cum
אין שם, ad præcedentem versiculum relato, vertit: *nec
erit ibi חררה i. e. gaudium*), quia in quibusdam
codicibus חוריה invenerit, חריה in בחרריה aut חרריה על
(a חרריה *loca præ calore adusta, Jerem. XVII, 6*) mutato
& cum בהו conjuncto, ut in metaphrasi Germanica habet
Koppius, explicat: *und ziehn wird er — das Senkbley —
über seine versenkten Plätze*, & postea שם pro שם legens
11:mum ver-